

Яковюк І.,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права
Європейського Союзу Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

Рубашенко М.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шульженко Н.,

кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри
кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (СТ. 111-1 КК): ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ТА ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ НЕДОЛІКИ

3 березня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність) [1], який набрав чинності з 00.00 год. 16 березня 2022 р. Цим Законом КК було доповнено ст. 111-1 КК «Колабораційна діяльність».

1. Конструктивно нова стаття стала найбільшою як за кількістю частин, так і за обсягом тексту серед усіх статей Особливої частини КК. Вона складається з восьми частин, що передбачають різні за характером діяння та ступенем суспільної небезпечності кримінальні правопорушення. У певному сенсі вона є сумішшю (чи то відображенням) положень багатьох проєктів законів, зареєстрованих у Верховній Раді України протягом трьох останніх скликань. Охоплення однією статтею декількох видів правопорушень водночас підтверджує і сам законодавець, який використовує формулювання «вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, передбачених статтею 111-1...», вносячи зміни цим же Законом до статей 55 та 96-3 КК. Стаття також містить примітку з чотирьох пунктів (абзаців), у кожному з яких пояснюються окремі поняття, вживані в частинах цієї статті.

Перші сім частин нової статті містять основні склади колабораційної діяльності, у ч.8 передбачено кваліфікуючі (обтяжуючі) ознаки злочинів, передбачених чч. 5–7. При цьому аналіз санкцій показує, що правопорушення, передбачені чч. 1–2, є кримінальними проступками проти основ національної безпеки України (!), оскільки караються виключно позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Зважаючи на те, що назва розділу I Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України» змін не зазнала, можна припустити, що йдеться про законодавчий недогляд (помилку). Її наслідком імовірно стане неможливість застосування за вчинення цих кримінальних проступків окремих негативних кримінально-правових наслідків, зокрема передбачених ч. 5 ст. 49 КК (давність буде застосована), ч. 2 ст. 59 КК (конфіскація майна незважаючи на передбачення в санкції не може бути застосована).

2. Приписи нової статті спрямовані на охорону основ національної безпеки України, на що вказує передусім розміщення її саме в розділі I Особливої частини КК. До того ж у пояснювальній записці до проєкту закону також аргументується, що «колабораціонізм як явище підриває національну безпеку України та становить безпосередню загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України...» [2]. Не викликає сумнівів, що положення ст. 111-1 КК в кінцевому рахунку охороняють «основи основ» Українського народу, суспільства та держави: незалежність, суверенітет, територіальну цілісність та основи конституційного ладу, особливо з огляду на контекст подій, у яких приймався згаданий Закон. Разом з тим, зважаючи на різний характер діянь, очевидно, можна вести мову про диференціацію основних та додаткових *безпосередніх об'єктів* правопорушень, передбачених різними частинами ст.111-1 КК.

3. Основна відмінність різних правопорушень колабораційної діяльності полягає в *об'єктивній стороні*. Узагальнено колабораційна діяльність може полягати в таких діяннях:

1) публічне заперечення: а) здійснення збройної агресії проти України, б) встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України (ч. 1);

2) публічні заклики до: а) підтримки рішень та/ або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, б) до співпраці з агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, в) до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території України (ч.1); г) до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5);

3) добровільне зайняття посади: а) не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора (ч.2), б) пов'язаної з виконанням таких функцій (ч. 5); в) в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території (ч. 7);

4) добровільне обрання до вказаних органів (ч. 5);

5) участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5);

6) здійснення пропаганди в закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3);

7) дії, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3);

8) передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території (ч.4);

9) провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора (ч. 4);

10) організація та проведення заходів політичного характеру та/або здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або уникнення нею відповідальності за збройну агресію

проти України, за відсутності ознак державної зради, а так само активна участь у таких заходах (ч. 6);

11) добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України (ч. 7).

Передбачені в частинах з першої по сьому нової статті складі кримінальних правопорушень за своєю конструкцією є формальними, тобто визнаються закінченими з моменту вчинення діяння, а настання певного суспільно небезпечного наслідку (напр., загибелі людей чи іншої фізичної шкоди, заподіяння матеріальної шкоди чи шкоди у виді порушення цілісності території, захоплення влади, встановлення влади окупанта) не є обов'язковою ознакою.

Матеріальною є конструкція складу правопорушення, передбаченого ч.8 ст.111-1 КК, оскільки воно вважатиметься закінченим з моменту спричинення загибелі людей (тобто заподіяння смерті хоча б одній людині) або настання інших тяжких наслідків. Визначення останніх надається в пункті 4 примітки, згідно якого тяжкими наслідками вважається шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує Н.М.Д.Г. (тобто, понад 1 240.5 тис. грн на 2022 рік). Очевидним недоліком є виділення законодавцем тільки одного виду фізичної шкоди – смерті людини, натомість заподіяння тяжкого тілесного ушкодження одній особі або середньої тяжкості тілесних ушкоджень багатьом особам, а так само – заподіяння шкоди по лінії основного безпосереднього об'єкта (напр., фактична окупація частини території ворогом) не згадуються. Більш вдалим було б формулювання в примітці тяжких наслідків у такий спосіб – «тяжкими наслідками, якщо вони полягають у заподіянні матеріальної шкоди, є ...».

4. *Суб'єкт* більшості з цих діянь є спеціальним, ним може бути лише громадянин України, однак діяння, передбачені чч. 4 і 6, можуть бути вчинені загальним суб'єктом.

5. Суб'єктивна сторона колабораційної діяльності, передбаченої чч. 1–7 ст. 111-1 КК, характеризується прямим умислом, а в окремих випадках і метою (чч. 3 і 6). Злочин, передбачений ч. 8 ст. 111-1 КК, характеризується прямим умислом до діяння та умислом або необережністю до наслідків.

(Ця публікація здійснена за підтримки Національного фонду досліджень України (реєстраційний номер проекту 2021.01/0106)).

Список джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність): Закон України №2108-IX від 03 березня 2022 р. Голос України. №56 (7806). 2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/357225>
2. Пояснювальна записка до Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» № 5144 від 24.02.2021 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25699>

УДК 341.3/.4/.6+342+343.3/.4

Д 34

Деокупація. Юридичний фронт [Електронне видання]:
Д 34 матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) / Державний торговельно-економічний університет, Українська асоціація порівняльного правознавства, Українська асоціація міжнародного права, Асоціація реінтеграції Криму; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 224 с.

ISBN 978-966-918-037-7

DOI: 10.31617/k.kpute.2022-03-18

Матеріали Міжнародного експертного круглого столу «Деокупація. Юридичний фронт», проведеного у Києві 18 березня 2022 р., містять підготовлені колективом учених висновки і рекомендації з питань протидії російській агресії, відновлення територіальної цілісності України, захисту прав громадян України в умовах війни й окупації, притягнення до юридичної відповідальності держави-агресора, а також осіб і організацій, винних у скоєнні воєнних злочинів, колабораційній та іншій антидержавній діяльності тощо.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

УДК 341.3/.4/.6+342+343.3/.4

ISBN 978-966-918-037-7

© Кресін О. В. (упоряд. і наук. ред.), 2022

© Державний торговельно-економічний університет, 2022

© Українська асоціація порівняльного правознавства, 2022

© Українська асоціація міжнародного права, 2022

© Асоціація реінтеграції Криму, 2022